

PATRISTICA

PATRISTICS

Descoperirea [sfintelor moaște] ale Sfântului Ștefan (*Revelatio Sancti Stephani – BHL 7850-6*)

Andrei-Ion POPESCU¹

Abstract

The present text *Revelatio Sancti Stephani* (BHL 7850-6) is the subject of a Latin translation of one of the reviews of the epistle of Lucian the priest, from which we find numerous elements regarding the discovery of the holy relics of the First Martyr and Archdeacon Stephen in the 5th century near Jerusalem (in the village of Caphargamala) through this priest. Once found following divine discoveries, they were relocated to the city of St. Sion on December 26, and as a result the endless drought that ceased at that time ceased.

Keywords:

Revelatio Sancti Stephani, Lucian priest, Caphargamala, Jerusalem, 5th century

I²

Context

Printre numeroasele descoperiri de sfinte moaște care s-au succedat în secolele al IV-lea și al V-lea după Hristos³, una dintre cele mai cunoscute, mai faimoase și mai

¹ Andrei Ion Popescu, Profesor la Seminarul Teologic Liceal „Sfântul Nicolae”, Rm. Vâlcea, din cadrul Arhiepiscopiei Râmnicului; email: apostolul30andrei@gmail.com.

² Acest studiu introductiv este o traducere adaptată și pe alocuri îmbunătățită/corectată după versiunea în limba franceză S. Vanderlinden, „*Revelatio Sancti Stephani* (BHG 7850-6)”, *Revue des études byzantines* 4, nr. 1 (1946), 178-217, http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/rebyz_0766-5598_1946_num_4_1_939 (n.tr.).

³ Cf. Delehay, *Origines du Culte des Martyrs* (1933), pp. 80-82; Von Dobschutz, *Cristusbilder* (1899), p. 288.

importante o reprezintă descoperirea moaștelor Sfântului Ștefan la Caphargamala (satul lui Gamaliel), lângă Ierusalim, în decembrie 415⁴.

Împrejurările descoperirii acestor sfinte moaște au fost relatate de mai multe ori: episcopul Ioan al Ierusalimului se pregătea, în 17 sau 18 decembrie 415⁵, să meargă la Sinodul local din Diospolis⁶ (Lydda) pentru a discuta despre erezia pelagianismului, atunci când s-a prezentat preotul din Caphargamala⁷, Lucian, anunțându-l despre descoperirea pe care o primise: învățatul Gamaliel i-a apărut în vis de trei ori, ordonându-i să-i ridice moaștele, împreună cu cele ale fiului său Aviv, pe cele ale lui Nicodim și pe cele ale Întâiului Mucenic și Arhidiacon Ștefan. Ioan i-a trasat ca sarcină interlocutorului său să coordoneze căutările sfintelor moaște, urmând ca după aceea să le mute într-alt loc.

A doua zi sau următoarea, un mesager l-a întâlnit la Lydda, anunțându-l că săpăturile se extinseseră, deoarece într-o nouă vedenie, apărută de această dată unui monah din apropiere, Gamaliel precizase că sfinții se găseau într-un mormânt în ruină⁸, la nord de o movilă⁹ unde Lucian începuse deja căutările. Episcopul, împreună

⁴ Despre acest eveniment, vezi Tillemont, *Mémoires* II² (1701), 9 sv.; 436-466; Lagrange O.P., *Une tradition biblique à Jérusalem, Revue Biblique*, III (1894), 452-483; id., *Saint Étienne et son sanctuaire à Jérusalem*, Paris, 1894; id., *Echos d'Orient*, 1905, pp. 97-98; Nau, *Note sur les mots πολιτικός et πολιτεύμενος et sur plusieurs textes grecs relatifs à saint Étienne*, ROC XI (1906), 198-216; P. Peeters S. I., *Analecta Bollandiana* XXVI. (1907), 104-7; Vailhé A.A., *Les églises Saint Étienne à Jérusalem*, ROC XII (1907), 70-89; Nau, *Notes sur quelques manuscrits latins de l'Invention du corps de saint Etienne*, ib. 441-3; Lagrange O.P., *Le sanctuaire de la Lapidation de saint Etienne*, ROC XII, 414-28; XIII, 1-19; Nau, *Un dernier mot sur les églises saint Étienne à Jérusalem*, ib. 20-23; P. Peeters, *Le sanctuaire de la lapidation de saint Etienne. A propos d'une controverse*, AB, XXVII (1908), 359-368; Y. Franko, *Beitrag aus der Kirchengeschichte III. Revelatio Sancti Stephani*, Zeits. f. die N-T. ische Wiss., VII (1906), 158 -171; Abel et Vincent O.P., *Jérusalem II* (1914-22); Delehaye, *Origines du culte des martyrs*, ¹1912, 96-98; ²1933, 80-84; id. *Loca sanctorum*, AB XLVIII (1930), 16 sv.; Leclercq, în Cabrol, *Dictionnaire d'Archéologie chrét.* V (1922), 624-671.

⁵ Faptul are loc a doua zi după ultima dintre cele trei apariții; acestea au loc vineri, 3, 10 și 17. Dacă, după cum sugerează expresia *feria sexta illucescent*, a treia are loc efectiv în noaptea de joi spre vineri, pe 17 când [preotul] Lucian merge la Ierusalim.

⁶ Despre acest sinod cf. Fericitului Augustin, *De gestis Pelagii* (PL XLIV 319-360).

⁷ Este greșit că unii au dorit să identifice această localitate cu Beith (el) Gemal lângă Nablus (cf. Fergnani, *Il sepolcro di S. Stefano...*, Torino, 1937). Trebuie să-l căutăm în *Djemmâla*, la aproximativ douăzeci de kilometri nord de Ierusalim, pe drumul către Lidda-Diospolis. Cf. Abel O.P., *Revue Biblique*, 1919, 244-8; 1924, 235-245; Vincent O.P., *ib.* 1926, 127-132.

⁸ Capela construită acolo la ordinul lui Ioan de Ierusalim (Cf. Sfârșitul recenziei siriace, *BHO* 1087a) a fost înlocuită cu un monument arab (Abel, *R.B.* 1924, 1.c).

⁹ Încă există (Abel, *l.c.*).

cu alți doi episcopi au sosit aici pentru a recunoaște sfintele moaște, iar în 26 decembrie le-a mutat cu cinste în biserica din Sfântul Sion. Preotul Lucian păstrase părțile din sfintele moaște, precum și colbul de pe trupul sfântului.

Text

Chiar în acel moment, Paul Orosius, trimisul Fericitului Augustin la Sinodul de la Lydda, se pregătea să părăsească Palestina, fără să fi obținut condamnarea lui Pelagiu și fără a fi în cele mai bune relații cu episcopul Ioan al Ierusalimului. Cum el își manifestase intenția de a se întoarce în Spania, unul dintre conașionalii săi, preotul Avitus¹⁰, îi ceruse să ducă la Braga câteva dintre sfintele moaște obținute „în secret” de la preotul Lucian. Sfintele moaște nu au ajuns însă la această destinație, ele fiind împărțite comunităților din Minorca¹¹, respectiv Uzalis¹² – în nordul Africii. Aceste strămutări au impulsionat pelerinajele și un cult al moaștelor Sf. Ștefan, a cărui importanță și fervoare ne sunt atestate de Fericitul Augustin¹³ și de Colecția *Miracula Uzali* (BHL 7860-61).

Clerul din Ierusalim se arătase generos cu împărțirea sfințelor moaște¹⁴, astfel încât cultul Sfântului Ștefan nu a întârziat să se răspândească în tot Occidentul.

Singura sursă de care dispunem în legătură cu faptele din Caphargamala o reprezintă relatarea/epistola preotului Lucian către Bisericile din întreaga lume, în diferitele ei recenzii¹⁵. În ceea ce privește variantele în limba latină, acestea se împart în patru tipuri: câteva manuscrise ne dau un text mai scurt (A sau A”¹⁶), altele un text diferit (B¹⁷), urmează o recenzie care se potrivește când cu A”, când cu B (notată A), și o a patra formă (C), inedită, care este cu siguranță posterioară și depinde de precedentele¹⁸.

¹⁰ Despre Avit, Cf. Diet. *d'Hist. et de Géogr. eccl.* V, 1202 (Lambert).

¹¹ Cf. BHL 7859. 14.

¹² Cf. BHL 7860-1.

¹³ Avem de la el 6 omilii despre Sfântul Ștefan (predicile 314-319), plus cele pronunțate cu ocazia unei minuni la Paștele unui an nedeterminat, poate 421 (predicile 320-324), colecția de minuni *de Civitate Dei* (BHL 7863-7), o scurtă trimitere la Tract. 120 în Jo (PL XXXV, 1954) și o alta, epist. 212.

¹⁴ Fericitul Augustin, sermo 318: *multi inde reliquias acceperunt et hue venerunt*.

¹⁵ În afară de recenziile latine, despre care vom discuta mai jos, există trei recenzii grecești (BHG 1649; *Roma e l'Oriente* VIII, 1914, 2, 289-307, din care a treia este nepublicată: Cf. *Revue Biblique*, 1938, 557), două recenzii siriace foarte diferite (BHO 1087 și o versiune georgiană – *Patr. Or.* XIX 647-670).

¹⁶ BHL 7851 B.

¹⁷ BHL 7853-6.

¹⁸ BHL 7856b. Manuscrise ale acestui text se găsesc în: Paris, Bibl. Nat. 3278 (XIVe S.); Napoli, Bibl. Nat. VIII B 4 (XIVe S.); VIII B 4 (XIe S) VIII B 6 (XIe S) XV AA 14 (secolul al

Descoperirea [sfintelor moaște] ale Sf. Ștefan (Revelatio Sancti Stephani – BHL 7850-6)

Care este raportul între diferitele recenzii ale Epistolei preotului Lucian? Cercetările au demonstrat că A este contaminat de A¹⁹ și de B. Mai multe indicii ne arată că B reprezintă versiunea oficială a Epistolei preotului Lucian, redactată la ordinul episcopului Ioan . În ediția din care vom traduce am apelat la recenzia A sub formă de text bilingv: latin-român.

II

Descoperirea [cinstitelor moaște] ale Sfântului Ștefan – recenzia A¹⁹

I.1. Lucianus misericordia indigens et omnium hominum minimus, presbyter ecclesiae Dei quae est in villa Caphargamala in territorio Hierosolymorum, sanctae ecclesiae omnibus sanctis qui sunt in Christo Iesu in universo mundo, in Domino salutem.

I.1. Lucian cel demn de milă și cel mai neînsemnat dintre toți oamenii, prezbiter al Bisericii lui Dumnezeu care se află în localitatea (*villa*) Caphargamala, pe teritoriul Ierusalimului, transmite sănătate întru Dumnezeu tuturor sfinților Sfintei Biserici care sunt în întreaga lume în numele lui Iisus Hristos.

2. Quae apparuit meae pusillitati a Deo ter de revelatione reliquiarum beati et gloriosi protomartyris Stephani et primi diaconi Christi, et Nicodemi qui in Evangelio scriptus est, et Gamalielis qui in Actibus Apostolorum nominatur, necessarium duxi Vestrae in Christo Dilectioni, imploratus ac magis iussus a sancto et Dei cultore patre Avito presbytero, ut secundum fidem consummatam interroganti quasi filius patri obaudiens et sicut cognovi cum omni simplicitate impiger indicarem omnem veritatem.

2. Cele ce mi-au apărut mie, neputinciosului, de la Dumnezeu din descoperirea moaștelor fericitului și gloriosului protomartir Ștefan, prim slujitor al lui Hristos, și ale lui Nicodim, care este consemnat în Evanghelie, și ale celui care în Faptele Apostolilor se numește Gamaliel, rugat și mai ales din porunca cinstitorului lui Dumnezeu, părintele (*pater*) prezbiter Avitus, am considerat necesar să arăt întregul adevăr conform credinței de care dau dovadă ca fiu ascultător de părinte și așa cum am cunoscut, în toată simplitatea, cu sârguință [să arăt] celui interesat.

II.3. Die parasceve, (hoc est feria sexta) quae est tertio nonas decembris, consulatu Honorii decies et Theodosii sexies Augustorum, adveniente nocte dormiente me in cubili meo in loco sancto baptisterii in quo consuetudo erat mihi dormire et

XIII-lea); Benévent, Cathédrale I (XIIe S.); Vallicellanus I (XIe-XIIe S.); XIV (XIe S.); Bruxelles 8985 F^o 234-236r (copie din secolul al XVII-lea s. *ex niagno legendario Card. Baronii*, incomplet).

¹⁹ Am tradus aici textul latin al recenziei A care se regăsește în articolulul Vanderlinden, „Revelatio Sancti Stephani (BHG 7850-6)”, paginile 190-216 (paginile cu soț fac trimitere la acest text latin A), expus în paralel cu recenzia B la aceeași epistolă a preotului Lucian (n. tr.).

custodire ecclesiastica quae erant in ministerio, hora tertia noctis (quae est prima custodia vigiliarum) quasi in exstasi effectus semivigilans,

II.3. În ziua de vineri (asta însemnând a șasea zi de sărbătoare), care este în ziua a treia a nonelor lui decembrie, pentru a zecea oară în consulatul lui Honorius și a șasea oară pentru augustani, venind noaptea și dormind eu în odaia mea în locul sfânt al baptisteriului unde dormeam în mod obișnuit, având în pază cele ale bisericii câte îmi erau în grijă, în ceasul al treilea al nopții (care este cea dintâi strajă), ca într-o stare de extaz, de semiveghe,

4. vidi virum senen longum hieroprepen (hoc est dignum sacerdotem), canum, barbam prolixam habentem. palliatum alba stola cui inerant gemmulae aureae habentes intrinsecus sanctae crucis signum.

4. am văzut un bărbat bătrân, înalt, cu chip de sfânt (adică adevărat sacerdot), cărunt, cu barbă bogată, îmbrăcat într-o tunică albă cu pietricele de aur, având pe ele semnul sfintei cruci.

5. Et virgam auream in manu habens venit et stetit ad dexteram meam et aurea virga pulsavit me ter vocans nomine meo, dicens «Luciane Luciane, Luciane ».

5. Având în mână un toiag de aur, a venit și a stat de-a dreapta mea, m-a lovit cu toiagul de trei ori, rostind numele meu și zicând: „Luciane, Luciane, Luciane”.

6. Et dicit mihi graeco sermone : « vade in civitatem quae dicitur Aelia (quae est Hierusalem) et die sancto Ioanni qui est in ea episcopus : quamdiu clausi sumus et non aperis nobis? Et maxime quia in temporibus tui sacerdotii oportet nos revelari.

6. Și-mi spune în grecește: „Mergi în cetatea care se cheamă Aelia (aceasta fiind Ierusalimul) și spune-i Sfântului Ioan care este episcop: cât timp [mai] suntem ținuți închiși și nu ne deschizi? Și mai ales că în timpul arhieriei tale trebuie să ne arătăm.

7. Aperi nobis festinanter monumentum ubi in negligentia positae sunt nostrae reliquiae, ut per nos aperiat Deus et Christus eius et Spiritus Sanctus ostium clementiae suae in hoc mundo.

7. Deschide-ne grabnic mormântul în care au fost puse în nepăsare moaștele noastre, ca prin noi să deschidă Dumnezeu și Hristosul Lui și Sfântul Duh ușa milostivirii sale în această lume.

8. Periclitatur enim saeculum ex multis casibus qui fiunt in eo cotidie. Et non tantum sollicitus sum pro me quantum pertinet mihi de his qui sunt positi mecum, sancti et multum honoris digni».

8. Căci lumea este în primejdie din cauza multor nenorociri care se nasc astăzi în ea. Și nu sunt îngrijorat atât pentru mine, cât îmi este de aceștia care sunt puși cu mine, sfinți și vrednici de multă cinstire.”

III.9. Et respondi ei dicens: «Quis enim es tu domne, et qui tecum sunt?» Respondit mihi: « Ego sum Gamaliel qui Paulum apostolum nutriti et legem docui in Hierusalem.

Descoperirea [sfintelor moaște] ale Sf. Ștefan (Revelatio Sancti Stephani – BHL 7850-6)

III.9. I-am răspuns eu, zicând: „Dar cine ești tu, domnule, și cine cei care sunt cu tine?” Mi-a răspuns: „Sunt Gamaliel, cel care l-a învățat pe Apostolul Pavel și a predicat legea în Ierusalim”.

10. «Et qui mecum est in orientali parte monumenti iacens, ipse est dominus meus Stephanus, qui lapidatus est a Iudaeis et principibus sacerdotum in Hierusalem pro Christi fide foris portam quae est ad Aquilonem quae ducit ad Cedar; ubi die ac nocte iacuit proiectus ut sepulturae non daretur secundum mandatum impiorum principum, ut a feris consumeretur corpus eius. Ex Dei voluntate non tetigit eum unum ex his, non fera, non avis, non canis.

10. Cel care este cu mine, zăcând în partea de răsărit a mormântului, este însuși stăpânul meu Ștefan, care a fost ucis cu pietre de iudei și de fruntașii preoților în Ierusalim pentru credința în Hristos, în afara porții care este spre nord [Acvilon] și care duce spre Cedar; acolo a zăcut o zi și o noapte aruncat să nu fie înmormântat, conform recomandării conducătorilor nelegiuți, încât corpul lui să fie mâncat de fiare. Din voința lui Dumnezeu nu s-a atins de el niciunul din aceștia: nici fiară, nici pasăre, nici câine.

11. Ego Gamaliel, compatiens Christi ministro et festinans habere mercedem et partem cum sancto viro fidei, misi per noctem quantos noveram religiosos et in Christo Iesu credentes habitantes in Hierusalem in medio Iudaeorum, et hortatus sum eos et necessaria substantiae ministravi ac persuasi illis ire occulte et portare corpus eius meo periculo in villa mea hoc est in Caphargamala (quod interpretatur villa Gamalielis, viginti milliaria a civitate habens) et ibi feci illi planctum fieri diebus quadraginta et poni eum in meo monumento novo in orientali theca et praecepi eis ut quaecumque necessaria erant pro eius planctu de meo darent.

11. Eu, Gamaliel, suferind alături de slujitorul lui Hristos, grăbindu-mă să obțin darul [lui Dumnezeu] și parte de credință împreună cu sfântul bărbat, am trimis în timpul nopții câțiva [oameni] pe care îi știam cu frică de Dumnezeu și cu credință în Iisus Hristos, locuitori ai Ierusalimului, în mijlocul iudeilor, i-am îndemnat pe aceștia și le-am furnizat cele necesare misiunii, sfătuindu-i să meargă pe ascuns și să-i aducă trupul, cu propriul meu risc, în casa [villa] mea, adică în Caphargamala (care se cheamă casa lui Gamaliel și care este la 20 de mile de cetate), și am decis să i se facă acolo timp de 40 de zile plângerea și să fie pus în mormântul meu nou, în despărțitura dinspre răsărit și i-am sfătuit să dea cele câte erau necesare de la mine pentru plângerea acestuia.

12. Ipse etiam dominus Nicodemus in alia theca positus est, qui venit ad Salvatorem Iesum nocte et catechizatus est ab eo audiens «Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest intrare in regnum caelorum.» Et iens baptizatus est a Christi discipulis.

12. Însuși stăpânul Nicodim a fost așezat într-o altă despărțitură/mormânt, el, cel care a venit la Iisus Mântuitorul în timpul nopții și a fost catehizat și a auzit de la El:

„Dacă cineva nu s-a renăscut din apă și din Duh, nu poate intra în Împărăția Cerurilor”. Și mergând, a fost botezat de ucenicii lui Hristos.

13. Et cognoscentes Iudaei amoverunt eum a principatu suo et anathematizaverunt eum et de civitate exiliaverunt. Et hunc ego Gamaliel quasi persecutionem passum pro Christo sustuli eum in meo agro et alui et vestivi eum usque ad finem vitae eius, et hunc honorifice sepelivi iuxta domnum Stephanum.

13. Iudeii, cunoscându-l, l-au îndepărtat din rangul său, l-au blestemat și l-au izgonit din cetate. Iar eu, Gamaliel, pentru că a suferit persecuția pentru Hristos, l-am luat în satul meu, l-am hrănit și l-am îmbrăcat până la sfârșitul vieții lui și l-am înmormântat cu cinste lângă stăpânul Ștefan.

14. Similiter vero et Abibas filius meus dilectissimus qui mecum baptismum Christi accepit ab eius discipulis, viginti annorum existens, ante me mortuus, est in tertia theca excelsiori in qua et ego ipse postea defunctus sum applicitus.

14. La fel și Aviv, fiul meu prea îndrăgit, care a primit împreună cu mine botezul lui Hristos de la apostolii acestuia, care a trăit 20 de ani, mort înaintea mea, a fost îngropat în al treilea mormânt, mai de sus, în care eu însumi după aceea, murind, am fost depus.

15. Mea vero uxor Ethna habens nomen, et Selemias primogenitus filius meus, quia noluerunt esse fidei Christi, in alia villa matris suae sepulti sunt, hoc est in Capharselemia».

15. Soția mea, pe nume Ethena și Selemias, primul meu fiu, pentru că nu au vrut să fie mărturisitori ai lui Hristos, au fost înmormântați în alt loc, al mamei, în Capharselemia”.

16. Interrogavi autem ego humilis Lucianus presbyter, dicens: «Et ubi vos quaeremus?» Qui dixit mihi: «in meo proastio (quod potest intelligi proximus de villa ager) qui dicitur Delagabri, quod interpretatur virorum Dei.

16. Iar eu, umilul prezbiter Lucian, am întrebat zicând: „Și unde să vă caut?” Acesta mi-a spus: „În proastium-ul meu (ceea ce poate însemna cel mai apropiat ogor din sat), care se numește Gravi, ceea ce înseamnă [țarina] bărbaților lui Dumnezeu”.

IV.17. Et evigilavi, et deprecatus sum Deum dicens: «Domine Iesu Christe, si est ista visio ex te et non est illusio, fac ut iterum et tertio appareat mihi quando vis et quomodo vis». Coepi ergo ieiunare et siccis escas ducere usque ad aliud paraseven.

IV.17. Am vegheat și m-am rugat la Dumnezeu, zicând: „Doamne Iisuse Hristoase, dacă arătarea/vedenia aceasta este de la Tine și nu [este] vreo înșelăciune, fă să-mi apară încă o dată și încă o dată, când vrei și cum vrei”. Am început, așadar, să postesc și să mă hrănesc cu pâine uscată până la următoarea vineri.

18. Et iterum ipse dominus Gamaliel ipsa similitudine eodemque schemate apparuit mihi sicut in primo visu dicens: «Ouaire neglexisti ire et dicere sancto episcopo Ioanni?»

18. Și din nou însuși stăpânul Gamaliel, în același chip și formă, mi-a apărut, precum în prima vedenie, zicând: „De ce ai neglijat să mergi și să-i spui sfântului episcop Ioan?”

19. Et ego respondi ei: «timui, domne, mox a prima visione haec nuntiare ne viderer seductor esse; deprecatus sum enim ut, si a Domino missus fuisses ad me, denuo ac tertio appareris mihi».

19. Eu i-am răspuns: „M-am temut, stăpâne, chiar de la cea dintâi apariție să vestesc acestea, ca să nu par că sunt înșelător; dar m-am rugat ca, dacă ai fost trimis de Dumnezeu, să-mi apari și a doua, a treia oară”.

20. Dixit autem ad me: «acquiesce, acquiesce, acquiesce mihi». Et iterum dixit mihi: «quoniam requisisti de reliquiis singulorum, quomodo et ubi sint positae,

20. Mi-a spus apoi: „Încrede-te, încrede-te, încrede-te în mine”. Și din nou mi-a spus: „Pentru că te-ai interesat de moaștele fiecăruia cum și unde au fost puse,

21. appone sensum tuum et vide diligenter quae ostenduntur tibi». Et dixi: «Etiam domne».

21. adaugă judecata ta și străduiește-te să vezi cele ce ți se arată”. Am spus: „Întocmai, stăpâne”.

22. Et statim attulit quattuor calathos, tres aureos et unum argenteum. Tres eorum pleni erant rosis: duo albas rosas et tertius rubicundas habens quasi sanguis; quartus vero calathus argenteus plenus erat croco bene olenti.

22. Și pe dată a adus patru coșuri, trei de aur și unul de argint. Trei erau pline de trandafiri: două conținând trandafiri albi, al treilea roșii ca sângele; al patrulea coș, cel de argint, era plin cu șofran bine mirositor.

23. Et posuit eos ante me. Et ego dixi ei: «Quid sunt isti, domne?» Et dicit mihi: «lipsana nostra sunt. Qui rubeas habet rosas, ipse est dominus Stephanus, qui a dextris positus est, ad orientem ab introitu monumenti. Secundus calathus dominus Nicodemus est, positus contra ostium.

23. Și le-a pus în fața mea. Iar eu i-am zis: „Ce sunt astea, domnul [meu]?” El îmi zice: „Mormintele noastre sunt. Cel care conține trandafirii roșii este însuși [mormântul] Sfântului Ștefan, care a fost depus în dreapta, la răsărit, la intrarea în mormânt. Al doilea coș este [mormântul] Sfântului Nicodim, așezat în fața intrării.

24. «Unus vero calathus argenteus est Abibas filius meus, deuterotes tou nomou (id est iteratus in lege), immaculatus ex utero matris suae, coniunctus meo calatho in excelso loco, ubi ambo positi sumus quasi gemini».

24. Singurul coș de argint este Aviv, fiul meu, cel de-al doilea în lege (cunoscător al legii), curat din pântecul mamei sale, legat (unit) coșului meu în locul de deasupra, unde am fost depuși amândoi precum gemenii.

V.25. Et iterum evigilavi et similiter ieunavi usque ad aliud parasceuen. Et ecce iterum ipse eadem similitudine et simili voce apparuit mihi minitans et turbulentus dicens:

V.25. Din nou am privegheat și la fel am ajuns până în vinerea următoarea. Și iată că din nou mi-a apărut el însuși [Gamaliel], cu același chip și glas asemănător, amenințând și zicând înfuriat:

26. «Quare tantum contempsisti aut quam excusationem potes habere? Crede mihi: si non vadis et dicas sancto episcopo Ioanni quia habes pati quod non arbitraris».

26. „De ce atât de mult ai disprețuit sau ce scuză poți să ai? Crede-mă: dacă nu mergi să-i spui Preasfinției Sale Ioan ce ți s-a întâmplat este pentru că nu consideri²⁰ [că este adevărat]”.

27.-28.

27.-28.

29. Ego vero tremens dixi: «etiam, domne, vado». In ea vero hora vidi quasi referens episcopo quae superscriptae sunt visiones;

29. Eu, tremurând, am spus: „Întocmai, stăpâne, mă duc.” În această oră (în timpul acesta) am avut, parcă relatându-i episcopului, vedeniile descrise mai sus;

30. Et audio ipsum papam dicentem mihi (sic in ipsa tertia visione): «Si haec ita vidisti dilectissime, me oportet accipere inde bovem masculum aratorem amaxicon (quod nos possumus carri tractorem dicere) operarium, et dimittere tibi agrum ubi sunt fructus».

30. L-am auzit chiar pe episcop [papam] spunându-mi (precum în însăși cea de-a treia vedenie): „Dacă, prea scumpule, astfel ai văzut acestea, trebuie ca eu să primesc de acolo un bou puternic care să are și să poarte carul²¹ (ceea ce noi putem să spunem care trage carul), muncitor, iar ție să-ți încredințez ogorul în care sunt roadele”.²²

²⁰ Îl face vinovat de necredință.(n.tr.)

²¹ Cuvântul „amaxicon” e grecesc și îl explică în cuvinte latinești.(n.tr.)

²² Tâlcuirea acestor cuvinte, dacă se poate spune așa se poate face prin raportare la cea de-a doua recenzie B, unde se explică de altfel însemnătatea acestora după cum urmează :

29.*Et cum indignans adversus me staret, videbar mihi quasi in alterum mentis excessum devenisse Hierosolymis et quasi in conspectu adstarem Ioannis episcopi narrans ei omnem visionem.*

29. *Și cum stătea supărat pe mine, mi se părea că parcă ajunseseam, ca într-o altă stare a minții, la Ierusalim și, stând în fața Episcopului Ioan, îi relatam întreaga viziune.*

30. *A quo videbar audire : « Si haec ita se habent ut dicis, carissime, et Dominus tibi revelavit haec temporibus nostris, oportet me colligere de possessione ilia bovem ilium maximum aratorem qui et carro et aratro aptus est, et dimittere tibi possessionem cum ceteris omnibus ».*

30. *De la acesta se părea că aud: „Dacă astfel stau lucrurile după cum spui, prea iubite, și Dumnezeu ți-a revelat ție acestea în timpurile noastre, se cuvine ca eu să dobândesc din aceea posesiune boul cel mai bun la arat, care să fie în stare și de car și de plug și să-ți las ție posesia cu toate celelalte”.*

Descoperirea [sfintelor moaște] ale Sf. Ștefan (Revelatio Sancti Stephani – BHL 7850-6)

31. Et dixi illi: «Domne, ut quid mihi agrum si non habeo bovem laborantem in eo?» Et ait mihi episcopus: «Sic placuit, ut ego colligam inde bovem masculum aratorem amaxicon operarium».

31. I-am spus aceluia: „Stăpâne, de ce să-mi dai mie ogorul de vreme ce nu am un bou care să-l lucreze?” Mi-a zis episcopul: „Așa am socotit, ca eu să obțin de acolo boul puternic care să are și să poarte carul, (boul) muncitor”.

VI.32. Et statim evigilavi et vidi et dixi cuncta sancto episcopo Ioanni et omni clero eius.

VI.32. M-am trezit pe dată, am văzut și le-am spus pe toate Preasfinției Sale Episcopului Ioan și întregului cler al acestuia.

33.-34.

33.-34.

35. Dixit autem mihi: «vade et fode in acervo qui est in ipso agro, et si inveneris nuntia mihi». Et ego dixi ei: «Deambulavi agrum et vidi acervum minorum lapidum

31. Ad quem aio: «Ut quid possessio est domne mi, si non habeo bovem ilium per quem regatur et alatur possessio?» Et dicit mihi episcopus: «ita placuit carissime, quoniam civitas nostra vehiculis ministratur et unum bovem ad ilium maximum carrum minus habemus, quem tu dicis in possessione tua celare. Opportet namque ut in civitate celeberrima sit quam in parvula possessione. Numquid non tibi sufficiunt duo residui boves minores et unus vitulus et utensilia bovis maioris ad excolendam terram vehiculi tui?»

31. Acestuia îi spun: „Ce posesiune este pentru mine, stăpâne, dacă nu am boul acela prin care să stăpânesc și să o întrețin?” Îmi spune episcopul: „Astfel am gândit, prea iubite, pentru că cetatea noastră este îngrijită cu utilaje și pentru că nouă ne lipsește acel bou și acel car foarte mare, pe care tu zici că le tăinuiești în ținutul tău. Trebuie deci să fie în cetatea cea mai vestită decât pe o posesiune micuță. Nu-ți sunt de ajuns oare doi boi mai mici rămași și un vițel și unelele carului tău de la boul mai mare pentru cultivarea pământului?”

VI. 32. Cum hoc in extasi (hoc est in excessu mentis) audissem, statim expergefactus benedixi Dominum et perrexi ad civitatem ad sanctum Ioannem episcopum. Et cum illi omnia quae videram narrassem, reticui de visione bovis, expectans quid audirem ab eo. Intellexeram enim quia sanctus Stephanus ipse esset bos ille maximus et quia carri illi de quibus dicebat sanctae essent ecclesiae, et Sion prima ecclesia ipsa esset carrus maior.

VI. 32. Când am auzit acestea în extaz (...), pe dată trezit m-am rugat lui Dumnezeu și am plecat în cetate la Sfântul Ioan episcopul. Și povestindu-i toate câte văzusem, am tăcut în legătură cu viziunea despre bou, așteptând să văd ce aud de la el. Căci înțelesesem că Sfântul Ștefan el însuși era boul acela foarte mare și că acele care despre care spunea erau Sfintele Biserici, iar Sionul însuși cea dintâi biserică, era carul mai mare.

33. Et quia habebat sanctus episcopus a me petere sancti Stephani reliquias, ideo de visione bovis episcopo dicere nolui?

33. Și pentru că sfântul episcop avea să-mi ceară osemintele Sfântului Ștefan, de aceea nu am vrut să vorbesc episcopului despre viziunea bouului. Cf. Vanderlinden, „Revelatio Sancti Stephani (BHG 7850-6)”, 207, 209.

in medio, ubi arbitrabareos esse ». Et dixit mihi papa: «vade, fode, et si inveneris, sedens custodi locum et manda mihi per diaconum ut veniam ad locum». Et ita me dimisit.

Cum venissem in villam, misi praecones ut omnes habitatores villae diuculo consurgerent et foderent in acervo.

35. Mi-a spus deci: „Mergi și sapă în pământul care este pe ogorul tău și, dacă vei găsi, anunță-mă”. I-am spus: „Am străbătut ogorul și am văzut o grămadă de pietre mărunte în mijlocul lui, unde gândeam că sunt aceștia”. Și mi-a zis episcopul: „Mergi, sapă și dacă vei găsi, păzește locul stând acolo și anunță-mă prin diacon să vin în acel loc”. Și m-a trimis.

Când am venit în sat, am trimis crainici să-i trezească pe toți locuitorii satului și să sape ogorul.

VII. 36. *Eadem vero node apparuit ipse dominus Gamaliel cuidam monacho nomine Migetio, innocenti et simplici viro, eadem similitudine qua mihi apparuit, et dixit ad eum: «vade, die Luciano presbytero:*

VII.36. *În aceeași noapte a apărut însuși stăpânul Gamaliel unui monah pe nume Migetius, bărbat nevinovat și simplu, cu aceeași înfățișare cu care mi-a apărut și mie și i-a spus: „Du-te și spune-i prezbiterului Lucian:*

37. *Vane laboras in acervo illo, modo non sumus ibi, sed tune ibi positi fuimus cum lamentarentur nos secundum consuetudinem antiquorum; propter quod ibi acervus in testimonium planctus factus est.*

37. *În zadar lucrezi în ogorul acela când noi nu suntem acolo, căci atunci am fost depuși acolo când ne plângeau după obiceiul celor vechi; de aceea ogorul a devenit spre mărturie plânsului.*

38. *Sed quaere nos in alia parte, quae est ad Boream, loco qui dicitur syra lingua Dabatalia quod inter pretatur (in graeco) Andragathon (quod nos possumus dicere virorum fortium)».*

38. *Caută-ne în altă parte, în partea dinspre nord (ad Boream), în locul care se numește în limba siriacă Dabatalia, traducându-se (în greacă) Andragathon (ceea ce noi putem să spunem a bărbaților viteji)”.*

39. *Diuculo vero consurgens ad hymnos, invent monachum ilium praedicantem omnibus fratribus. Hymnis deinde dictis, coepi dicere: «eamus ad acervum illum et fodiamus in eo». Tune quidam dixerunt mihi: «audi primum quid dicat monachus Migetius».*

39. *Sculându-mă în zori la inmuri, l-am găsit pe acel monah predicând tuturor fraților. Apoi, după ce immurile au fost cântate, am început să spun: „Să mergem la grămada aceea și să săpăm în ea”. Atunci câțiva mi-au spus: „Ascultă mai întâi ce spune monahul Migetius”.*

40. *Et advocato monacho Migetio, exquisivi ab eo quid esset quod vidisset. Ille autem universa signa quae videram Domni Gamalielis dixit mihi, et quemadmodum*

Descoperirea [sfintelor moaște] ale Sf. Ștefan (Revelatio Sancti Stephani – BHL 7850-6)

vidisset contra austrum agrum situm et monumentum in eo quasi neglectum et ruinosum, ubi tres lectos aureos stratos vidit, et unum ex eis altiore ab aliis, in quo erant duo iacentes, unus senex et unus iuvenis, et in aliis duobus lectis erant singuli.

40. *Fiind chemat monahul Migetius, am aflat de la el ceea ce văzuse. Acela mi-a spus toate semnele stăpânului Gamaliel pe care le știam și eu și cum văzuseră ogorul situat spre nord și mormântul în acesta cam neîngrijit și în ruină, unde se aflau trei paturi așternute, iar unul dintre acestea mai înalt decât celelalte, în care erau doi zăcând, unul bătrân și unul tânăr, [iar] în celelalte două paturi fiind câte unul.*

41. *Et respondit qui erat in excelsiori lecto et dixit: «vade, dic presbytero Luciano quoniam nos domini loci istius fuimus; si vis magnum iustum invenire, ipse ab orientali plaga positus est».*

Et haec audiens a monacho, glorificavi Dominum, quoniam inventus est alius testis in revelatione.

41. *Și i-a răspuns cel care era în patul mai înalt zicându-i: „Du-te, spune-i prezbiterului Lucian că noi am fost stăpânii acestui loc; dacă vrei să găsești pe marele drept, el este pus dinspre partea de răsărit.*

Auzind acestea de la călugăr, l-am slăvit pe Domnul pentru că s-a găsit un alt martor al descoperirii.

VIII.42. *Nos igitur ivimus ad acervum, et fodientes nihil invenimus. Convertimus autem nos ad monumentum illud ubi monacho ipsa nocte apparuerat; et fodientes invenimus tres thecas, secundum quod apparuerat mihi secundum typum calathorum.*

VIII.42. *Am mers, așadar, la grămada (aceea) și, săpând, nu am găsit nimic. Ne întorceam însă la acel mormânt unde îi apăruse monahului în noaptea aceea; săpând, am dat peste trei despărțituri/morminte, ceea ce îmi părea mie conform modelului coșurilor.*

43. *Invenimus igitur altissimis litteris scriptum lapidem obrutum habentem ita: Celihel, quod interpretatur Stephanus Dei, et Nasoam, quod interpretatur Nicodemus, et Gamaliel (Hoc interpretatus est papa Ioannes, sicut et ipse audivi ab ipso sancto episcopo).*

43. *Am găsit, așadar, scrisă cu litere foarte adânci piatra îngropată, având scris: Celihel, ceea ce înseamnă Ștefan al lui Dumnezeu, și Nasoam, ceea ce înseamnă Nicodim, și Gamaliel (Așa a interpretat episcopul Ioan, precum el însuși a auzit de la chiar sfântul episcop).*

44. *Statim ergo renuntiavi episcopo cum esset in Lidda (quae est Diospolis) in synodo agens. Qui assumpsit secum duos alios episcopos, Eutonium de Sebaste et Eleutherium de Hiericho, et venerunt ad locum.*

44. *Pe dată i-am dat de veste episcopului, el fiind în Lidda (adică Diospolis), participând la sinod. Acesta a luat cu sine alți doi episcopi, pe Elefterie al Sevastiei și pe Elefterie al Ierihonului și au venit la fața locului.*

45. Qui aperientes domni Stephani (thecam statim odor magnus exiit ut repleret omnem locum ilium).

45. Aceștia au deschis mormântul Sfântului Ștefan și a ieșit dintr-o dată un miros plăcut, încât a umplut tot locul acela.

46. Oratione autem facta ab omnibus episcopis omnibusque fratribus qui cum his aderant, signa salutis multorum et diversa in populo facta sunt).

46. S-au ținut cuvântări de către toți episcopii și de toți frații care erau de față și s-au făcut multe și diferite semne ale însănătoșirii printre oameni.

47. Et osculantes reliquias iterum clauserunt (locum).

47. Sărutând moaștele, au închis din nou locul.

48. Et post paucos dies transtulerunt sanctum corpus Stephani in civitatem, VIIo Kalendas Ianuarias.

48. După puține zile au transferat trupul sfânt al lui Ștefan în cetate, în a șaptea zi a Calendelor lui Ianuarie.

IX.50. Et tunc in tempore iugis et infinitae siccitatis pluvia magna descendit et abundanter inebriata est terra, eomnes glorificabant ibi Deum propter sanctum eius Stephanum et propter coelestem eius thesaurum misericordiae et pietatis quem periclitanti saeculo aperire dignatus est Dominus Iesus Christus qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

IX.50. Și atunci, în timpul secetei neîncetate, nesfârșite, a căzut o ploaie mare și a umplut pământul din abundență, toți slăvindu-L acolo pe Dumnezeu grație Sfântului Ștefan, tezaurul celest de milă și pietate al acestuia, pe care, într-o lume în primejdie, a socotit demn să-l deschidă Domnul Iisus Hristos, care, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, trăiește și stăpânește în vecii vecilor. Amin.